

КАЛОКАГАТІЯ - ПРЕДТЕЧА «ЖИВОЇ ЕТИКИ»

В статі аналізується категорія прекрасного у Арістотеля.

Сучасні дослідники творчого доробку Арістотеля надають великого значення його вченню про прекрасне і вважають, що необхідно урахувати раціональний зміст його естетичних поглядів для побудови сучасної теорії естетики.

Для розуміння найбільш загальних принципів арістотелевої естетики його категорії поділяють на два роди. Категорії першого: мімезис, прекрасне, трагічне, комічне. Категорії другого роду розкривають зміст у процесі аналізу категорій першого роду.

Всі категорії естетики Арістотеля поєднані з буттям. Відірвані від нього вони перетворюються на порожні форми. Їх специфіка, повнота і цінність залежить від тих аспектів буття, які вони відбивають.

Найбільш близькою до людських інтересів є, за Арістотелем, категорія прекрасного. У його працях «Фізика», «Метафізика», «Про виникнення й знищення», «Про небо» та інші розглядаються різні аспекти прекрасного.

Категорія «прекрасне», за Арістотелем, відбиває досконалість форм реального світу, повноту й красу людських стосунків, а також характеризує досконалість зразків трудової діяльності людини та створених нею мистецьких цінностей.

Побуває думка, що до нас не дійшла окрема спеціальна робота Арістотеля, присвячена категорії прекрасного, та до цієї теми належить багато сторінок інших праць Стагирита. Серед них численні розмірковування про вияви прекрасного в природі, в розмаїтих формах реального світу як природнього, так і людського.

Особливістю арістотелевського аналізу прекрасного є те, що він спирається на висновки про об'єктивність буття, про існування його незалежно від людини та її сприйняття і не протиставляє «істинно прекрасне» прекрасному в самій дійсності.

Краса, за Арістотелем, існує скрізь, все є сферою прекрасного і до цієї сфери належать різні властивості, якості, форми в їх співвідношенні одне до одного як в окремому предметі (об'єкті), так і в їх сукупності.

У різних розділах творчого спадку Арістотеля зустрічаються чіткі висловлювання про те, що кількість і просторові властивості буття дають сполучення, котрі породжують красу. Прекрасне буття, оформлене в цілому організмі, який, проте, може бути розчленований і підданий математичному поцінуванню за допомогою міри, пропорції, симетрії тощо.

Арістотель шукає суть краси в об'єктивних властивостях предметів та явищ. «Краса містить у собі велич та порядок» [1], - вважав він.

Властивостями, які забезпечують досконалість, є гармонія, симетрія, пропозиція. З цим уявленням пов'язаний пошук так званого «золотого січення», тобто такого співвідношення між частинами, наприклад, людського тіла або архітектурної споруди, дотримання якого і забезпечує досконалість.

Арістотелю ж належить пріоритет у розумінні того, що чим більш складний об'єкт стає предметом естетичної оцінки, тим вище пошук її основи. «У житті, взятому виключно як таке, є елемент прекрасного» і «ніщо протиприродне не може бути прекрасним» [2]. Тут Арістотель застосовує зовсім інший принцип визначення суті прекрасного, принцип доцільності. «Не

випадковість, а доцільність присутня в усіх творах природи й притому в найвищому ступені, заради якого вони існують або виникли - відноситься до області прекрасного» [3].

Зрозуміло, що осягнути доцільність в акті естетичної оцінки є більш складним процесом, ніж почуттєве сприйняття кількості та просторової сторони прекрасного. Отож, чим більш складний об'єкт естетичної оцінки, тим більш складним є механізм естетичного судження, який вимагає від людини, окрім розвитку почуттів, глибини знань та досвіду.

Так, наприклад, естетична оцінка людини може бути направлена на зовнішнє, тіло. У такому випадку буде достатньо оцінки пропорційності та точності: Тіло може бути гарним як доцільно влаштований живий організм. Але ці аспекти естетичної оцінки не будуть повні, тому що вони направлені не на людську суть. Арістотелю належить геніальна здогадка про суть людини. «Людина за природою- істота політична», вона - «суспільна тварина і за природою створена до співжиття з іншими» [4]. А політичність, за Арістотелем, є творення блага іншим. Отож, естетична оцінка людини має намір виходити з її суті, і прекрасне в людині має знаходитись у глибокому зв'язку з його суспільною, моральною природою.

«Прекрасне те, що будучи бажаним само по собі, заслуговує ще й похвали або, що будучи благом, приємне, тому що воно - благо. Якщо такий зміст поняття прекрасного, то добродішність необхідно є прекрасним, тому що, будучи благом, вона ще й заслуговує похвали» [5].

Його естетика вивчає здатність людини корегувати свої почуттєві реакції щодо сприйняття прекрасного, підпорядковувати свої вчинки щодо сприйняття творів мистецтва, зокрема мистецтва сценічного.

Проте усвідомити суть і роль категорії прекрасного в інтелектуально-чуттєвому механізмі людини не можливо без бодай ознайомлення з категорією мімезису, тобто «наслідування» або «відтворення». Важливо і необхідно це ще й тому, що на різні форми тлумачення спираються різні напрямки сучасності теорії мистецтва.

Арістотель виходить з визнання сушого в реальному об'єктивному світі, а митець в своїй творчості відтворює світ чуттєвих речей через призму людяності. Взаємодія суб'єкта і об'єкта пізнання є важливим актом творчої, пізнавальної діяльності людини.

Думка про те, що художник, поет, скульптор наслідує, імітує природу, проходить через всю арістотелеву «Поетику»: «Позаяк поет є наслідувачем, подібно живописцю чи якомусь іншому художнику, то йому необхідно наслідувати щось одне з трьох: або він повинен зображувати речі так, як вони були і є, або як про це говорять і думають, або якими вони повинні бути. (Поетика, абзац 25).

Мімезис, вважав Арістотель, складає основу генезису мистецтв. Люди від народження здатні до відтворення дійсності через людину і цим відрізняються від інших живих істот. Шляхом мімезису вони набувають перші знання і перші форми моральності.

Найприродніші прояви здібностей людини (зовнішній образ, осанка, хода, мова і сама людяність) розвиваються завдяки мімезису. Всі мистецтва своїм виникненням і розвитком також зобов'язані мімезису, тому що до мімезису відноситься відбиття людини людиною.

Проте Арістотель не вважав мистецтво пасивним відтворенням буття. Він доводив, що для творчості потрібні не тільки здібності, а ще й одержимість, натхнення, прилучення до творчого досвіду. Він стверджував: «Оскільки творчість і діяльність не одне й теж, то необхідно мистецтво віднести до творчості, а не до діяльності» [8].

Калогатія у Арістотеля - це гармонія не лише в її формальному значенні, але й по суті. Вона означає внутрішню єдність всіх чеснот, які об'єднують духовну й фізичну натури людини.

При тлумаченні цієї категорії поєднуються проблеми естетики, етики, педагогіки та політики, позаяк зміст її немов би синтезує найдосконаліші сторони природи, вчинків, дій та взаємостосунків людей.

Калокагатія пов'язувалась Арістотелем з поняттями призначення людини та мети її діяльності, внутрішньо-моральна сутність людини визнавалась нерозривною з природою зовнішньою.

Саме в цьому плані серед послідовників античних вчень і поглядів на органічний зв'язок людини з навколишнім світом маємо згадати подружжя Реріхів та їхню «Живу Етику». Хоч її відділіє від праць Арістотеля понад дванадцять віків, та вона так само присвячена аналізу проблем людського буття і так само кличе людей, до усвідомлення та урахування своєї ролі, свого місця в еволюції всесвіту і перспектив свого існування, високої цінності розвинутої індивідуальності.

«Жива Етика» підкреслює величезну роль мистецтва, естетики та естетичного виховання у розвитку духовних якостей людини. Еволюція світу здійснюється за законами краси та гармонії. І саме через мистецтво, через розвиток почуття прекрасного людина може прийти до свого духовного перетворення. «У красі застава щастя людства, тому Ми ставимо мистецтво вищим стимулом для відродження духа» [6].

«Жива Етика» доводить, що духовне здоров'я людини створює необхідні передумови для довготривалого і стабільного фізичного здоров'я: «Думка прекрасна - скарбниця здоров'я».

Одним з головних мотивів «Живої Етики» є завдання самовдосконалення людини заради суспільства вцілому. Найкраще, що може зробити людина для себе й для інших - покращити себе. «Вибери три найгірші свої якості та постарайся позбутися їх» [7], - в цій короткій формулі «Живої Етики» вся суть її практичного застосування в житті.

«Жива Етика», як і Арістотель, розуміє світ як гармонічний упорядкований Космос і розглядає естетичне пізнання та мистецтво як відображення світової гармонії. Людина є втілення прекрасного.

«Жива Етика» прославляє ідеал фізичної та духовної досконалості людини, а це, за Арістотелем, і є Калокагатія.

«Жива Етика» вважає, що щоденним самовдосконаленням, оточенням та возвеличення своїх думок та почуттів, людина наповнює своє життя вищим змістом, красою та радістю.

Перелік посилань

1. Арістотель. Політика. - М., 1911. - С.109.
2. Так само. - С.309.
3. Арістотель. Етика. - СПб., 1908. - С.10.
4. Так само. - С.179.
5. Арістотель. Риторика. - СПб., 1904. - С.40-41.
6. Учение живой этики. Т.6 Иерархия. - Париж, 1931. - С.359.
7. Учение живой этики. Т.8 Мир огненный, кн.1. - Париж, 1933. - С.177.
8. Арістотель. О частях животных. - М., 1937. - С.50.

Сабануровице

94

В 38

Министерство образования Украины
Приазовский государственный технический университет

ВЕСТНИК

ПРИАЗОВСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО
ТЕХНИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

сборник статей участников международной
научной конференции по проблемам древнегреческой
философии - «VIII Аристотелевские чтения»

118504

Основан в 1995 году

Выпуск № 5 - 1998

Маріупольський
державний університет
АБОНЕМЕНТ наукової
та художньої літератури
м. Маріуполь

Маріуполь

Ж

Маріупольський
державний університет
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
м. Маріуполь

УДК 06

Вестник Приазовского государственного технического университета: Сб. ст. участн. междунар. научн. конф. по пробл. древнегр. филос. - «Аристот. чт.» Вып. 5. - Мариуполь, 1998. - 250 с.

В сборнике приводятся результаты теоретических исследований ученых в области истории философии, прежде всего древнегреческой; раскрывается ее непреходящее значение.

Сборник предназначен для научных работников, аспирантов, студентов.

13-00

Главный редактор
Академик АН ВШ Украины, лауреат премии им. Ярослава Мудрого,
доктор технических наук, профессор
Жежеленко Игорь Владимирович
(Приазовский государственный технический университет, г. Мариуполь)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Бычко И.В., доктор философских наук, профессор (Киевский университет им. Тараса Шевченко, г. Киев),
Бычко Л.К., доктор философских наук, профессор (Украинский государственный педагогический университет им. М. Драгоманова, г. Киев),
Дмитриев Г.М., кандидат исторических наук, доцент (Приазовский государственный технический университет, г. Мариуполь),
Иванченко В.Г., кандидат искусствоведения, доцент (Приазовский государственный технический университет, г. Мариуполь),
Капланов В.И., доктор технических наук, профессор (Приазовский государственный технический университет, г. Мариуполь),
Каргин Б.С., кандидат технических наук, профессор (Приазовский государственный технический университет, г. Мариуполь),
Климушенко Т.Ф., кандидат филологических наук, доцент (Приазовский государственный технический университет, г. Мариуполь),
Крылова Н.И., кандидат исторических наук, доцент (Приазовский государственный технический университет, г. Мариуполь),
Лазаренко Л.М., кандидат педагогических наук, доцент (Приазовский государственный технический университет, г. Мариуполь),
Левчук Л.Т., доктор философских наук, профессор (Национальный университет Украины, г. Киев),
Новиков Б.В., доктор философских наук, профессор (Национальный технический университет Украины («КПИ»), г. Киев),
Овчарова Л.М., кандидат филологических наук, доцент (Приазовский государственный технический университет, г. Мариуполь),
Рагозин В.М., кандидат филологических наук, профессор (Приазовский государственный технический университет, г. Мариуполь), зам. главного редактора,
Харабет В.В., кандидат педагогических наук, доцент (Приазовский государственный технический университет, г. Мариуполь).

Ответственный секретарь Знаменок В.А.

Адрес редакции сборника: 341000, г. Мариуполь Донецкой обл., пер. Республики, 7.

ISBN 966-604-006-9

© Приазовский государственный
технический университет (ПГТУ), 1998

